Conf. Dr.
Nicola Xionis,
Facultatea de Teologie
Universitatea Națională
și Kapodistriană
din Atena

Învățător sau pedagog? O abordare teologică a rolului de pedagog al teologului

Traducere din limba greacă și completarea unor note
de Conf. Dr. Ion Marian Croitoru

Iisus Hristos, referindu-se la modul de viață și la lucrarea de învățător ale cărturarilor și ale fariseilor, se adresează ucenicilor și poporului, care se adunaseră pentru a-L asculta, zicând: „voi, însă, să nu vă numiți rabi, că unul este Învățătorul vostru, iar voi toți sunteți frați... nici învățători să nu vă numiți, că Învățătorul vostru este unul: Hristos”[1].

Cuvântul lui Hristos este foarte revelator, deoarece, pe de o parte, îi distinge pe ucenicii Lui de cărturari și farisei, care îi provoacă pe oameni ca să-i numească învățători, iar pe de altă parte, interzice ucenicilor Lui și, prin extensie, credincioșilor creștini să se numească învățători, fiindcă ei sunt între ei frați și nu învățători. Această distingere a ucenicilor lui Hristos față de farisei și interzicerea folosirii numelui de învățător conduce la necesitatea unei cercetări, în cele ce urmează, a sensului de învățător, firește, în cadrul limitelor restrictive ale unui referat.

Învățător[2] este cel ce încearcă să transmită tinerilor bunurile spirituale, în care sunt depozitate valorile civilizației unei epoci sau ale unui popor. Învățătorul încearcă să creeze o nouă formă de viață, care menține toate caracteristicile moștenirii culturale ale trecutului etnic[3]. Integrarea noului om în mediul spiritual și economic, stabilit din punct de vedere istoric, se face prin intermediul *educației.* Astfel, învățătorul, prin educație, trasează, în conformitate cu generația mai veche, care este moștenitoarea unei tradiții istorice, calea pe care se va mișca viața unei generații mai noi[4]. Prin educație, tânărul abordează toate acele valori (religioase, mo-

1 Matei XXIII, 8-10: ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε, Ῥαββί, εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ διδάσκαλος, πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε... μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί, ὅτι καθηγητὴς ὑμῶν ἐστιν εἷς ὁ Χριστός.

2 Cuvânt exprimat în limba greacă prin termenii διδάσκαλος și καθηγητής. Ultimul termen mai are și sensul de profesor, educator, dascăl etc. (n. trad.).

3 Ε. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ, Φιλοσοφία καί Παιδεία, ἐκδ. Ἴκαρος, Ἀθήνα, 19772, p. 85 (în continuare: ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ, Φιλοσοφία καί Παιδεία).

4 ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ, Φιλοσοφία καί Παιδεία, p. 170 ș.u.

rale, ştiinţifice, estetice, politice şi culturale) care dezvoltă viaţa spirituală şi materială a întregului, fiind invitat să se familiarizeze şi să se formeze in interiorul acestui mediu ideologic, astfel încât să fie şi el purtător al valorilor acestui organism social şi continuator al istoriei sale[5].

În timpurile *Vechiului Testament,* această responsabilitate o au mai ales preoţii, care învaţă *Legea* lui Moise şi o interpretează, astfel încât să poată această *Lege* să fie aplicată în viaţa zilnică a oamenilor[6]. De asemenea şi înţelepţii poporului israelit exercită o lucrare de educare, din moment ce ei se bazează pe experienţa generaţiilor, asimilează conţinutul *Legii* şi al cărţilor profetice şi transmit, în continuare, într-un mod simplu, învăţătura tradiţională ca premisă pentru o viaţă fericită[7].

Însă, Hristos, ca Învăţător şi Educator, nu vine să transmită valorile unei civilizaţii sau moştenirea religioasă a unui neam, ci se prezintă ca interpretul şi Învăţătorul autentic al *Legii.* Hristos vine să dea o nouă continuitate modului de viaţă nu doar al poporului israelit, ci şi al întregii umanităţi. De aceea, pe de o parte, nu respinge *Legea,* denaturând tradiţia religioasă şi culturală, iar pe de altă parte, nici nu menţine modul legalist şi etic de viaţă, după cum făceau învăţătorii din datorie, ci o completează[8] cu noi elemente, care dezvăluie puterea Sa firească[9] şi transcend modul de viaţă atât al israeliţilor[10], cât şi al neamurilor[11].

Aşadar, Hristos, ca singurul Învăţător adevărat, nu creează tinerilor un nou mod de viaţă, cu ajutorul şi în continuarea tradiţiei culturale preexistente. O asemenea învăţătură continuă viaţa şi lucrarea generaţiilor înaintaşe, impunând acelaşi mod de viaţă şi, fără să îngăduie evoluţia şi reînnoirea structurii sociale, izolează noul într-o nouă exprimare a generaţiei mai vechi. Această viaţă ia masca noului, îi înşeală pe oameni cu presupusa schimbare, deşi, în realitate, este masca veche reorientată la condiţiile contemporane de viaţă. Învăţarea acestei forme întâmpină, desigur, educaţia *treptat* şi nu recunoaşte nicio libertate noului om. Reproduce un sistem, în care „cei puţini sunt educaţi pentru a deveni făuritori şi beneficiari de sisteme, iar cei mulţi să devină simpli utilizatori ai sistemelor, împărţiţi în cei ce au şi cei ce nu au loc în Sistem"[12].

În opoziţie cu învăţătura şi cu educaţia care încearcă să-l pună pe noul om într-un sistem spiritual şi economic stabilit de valori, din punct de vedere istoric, pe care îl reprezintă experienţa şi aspiraţiile generaţiei mai vechi[13], Hristos învaţă şi transmite nu principiile şi valorile culturale ale unui popor, ci pe Cuvântul lui Dumnezeu, adică pe Hristos Însuşi, Care este *Acelaşi ieri şi azi şi în veci*[14]. Aşadar, deoarece Hristos învaţă din abundenţă, fiindcă El învaţă despre Sine Însuşi, El învaţă cu putere, în opoziţie cu puterea cărturarilor şi a fariseilor, care putere este delimitată de obligaţiile morale ale *Legii*[15]. Moise, proorocii şi preoţii sunt *păzitori împuterniciţi* ai puterii spirituale, care guvernează şi în organizarea politică a

5 ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ, Φιλοσοφία καί Παιδεία, p. 169.

6 Deut. XVII, 10 ș.u.; XXXIII, 10.

7 Vezi A. BARUCQ – P. GRELOT, «Διδάσκω», în Λεξικό Βιβλικῆς Θεολογίας, μτφρ. Π. Βασιλειάδης, ἔκδ. Βιβλικό Κέντρο „Ἄρτος Ζωῆς", Ἀθήνα, 1980, col. 263.

8 Matei V, 17.

9 Marcu I, 27 și 11, 18.

10 Matei V, 21–48.

11 Matei V, 47; VI, 7–8 și 31–32; XX, 25–26.

12 Θ. ΖΙΑΚΑ, «Σύγχρονος Μηδενισμός και παιδεία», în http://antifono.gr/portal/πρόσωπα/ζιάκας/αθρογραφία/1189-σύγχρονος-μηδενισμός-και-παιδεία.html.

13 ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ, Φιλοσοφία καί Παιδεία, p. 173.

14 Evrei XIII, 8: ἐχθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτός, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας; vezi şi Ioan VII, 16–18; VIII, 28–29; XVII, 14 şi 26.

15 Matei VII, 29; Exod XXI, 1–6; 26 ș.u.

poporului. Hristos, însă, ca Învățător și *Domn*[16], are *puterea firească,* care este diferită de *puterea stăpânitoare*[17], de a promova, în fine, ca *slujitor, slujirea* ca nouă formă de viață și de stăpânire[18]. De aceea, învățătura lui Iisus Hristos și educația cea în Hristos nu urmăresc compromisul vechiului cu noul, cu alte cuvinte, compromisul integrării noului om în tradiție, pe de o parte, și al dezvoltării sale libere și creative pe baza capacităților sale personale, pe de altă parte. Acest lucru ar fi putut să fie, dacă El ar fi încercat să-l transforme pe noul om în vechi, adică parafrazându-l pe Sfântul Ioan Gură de Aur, pe elin în iudeu. Însă, El nu face așa ceva, ci și pe cei doi îi conduce la o stare diferită, la o stare nouă, la starea cea în Hristos[19].

În acest cadru hermeneutic pe care îl conferă Hristos Însuși, prin învățătura și lucrarea Sa, teologul[20] nu poate să se numească educator și învățător, deoarece, pe de o parte, nu are nicio putere autentică învățătorească față de ceilalți *frați* creștini, iar pe de altă parte, nu creează o nouă formă de viață pe baza bunurilor spirituale ale generațiilor anterioare sau a cadrului moral pe care îl oferă învățătura creștină. Teologul transmite un mod de viață în care au fost întipărite principiile comuniunii omului cu Dumnezeu și care sunt exprimate în *Sfânta Scriptură* și în continua tradiție liturgică a Bisericii. Teologul, ca cel ce exprimă vechea generație și moștenitor al Tradiției, și Biserica, drept *adunare* istorică și culturală, în care se va naște și va crește noul om, nu se disting și nu se clasifică ierarhic între vechi și nou, între rigiditatea ideologică și creativitatea actualizată, ci se reînnoiesc continuu în prezența lui Dumnezeu creatoare și lucrătoare. Prin urmare, teologul poate să fie doar *pedagog,*

16 Vezi Γ. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ, «διδάσκαλος», în Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, ἐκδ. Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα, 1998, col. 508.

17 Ioan XIII, 13–15.

18 Marcu X, 42–44: *Știți că cei ce se socotesc cârmuitori ai neamurilor domnesc peste ele și cei mai mari ai lor le stăpânesc. Dar între voi nu trebuie să fie așa, ci care va vrea să fie mare între voi, să fie slujitor al vostru. Și care va vrea să fie întâi între voi, să fie tuturor slugă* / Οἴδατε ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. οὐχ οὕτως δέ ἐστιν ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὃς ἂν θέλῃ μέγας γενέσθαι ἐν ὑμῖν, ἔσται ὑμῶν διάκονος, καὶ ὃς ἂν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος.

19 ΑΓ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ε′ (Sfântul Ioan Gură de Aur, *La Epistola către Efeseni* V), în *Patrologia Graeca* (în continuare: PG) 62, 40AB: Οὐχ ἵνα τοῦτον ἕτερον ἐργάσηται, τὸν νόμον κατήργησεν, ἀλλ' ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ. Καὶ καλῶς πανταχοῦ τῷ ὀνόματι κέχρηται τῷ, Κτίσῃ. Καὶ οὐκ εἶπε, Μεταβάλῃ, ἵνα δείξῃ τὸ ἐνεργὲς τοῦ γενομένου, καὶ ὅτι εἰ καὶ ὁρατὸν ἡ κτίσις, ἀλλ' ἐκείνης οὐκ ἐλάττων, καὶ ὅτι ὡς ἀπὸ φυσικῶν πραγμάτων ἀποπηδᾷ ἡμᾶς οὐ χρὴ λοιπόν.Ἵνα τοὺς δύο, φησὶ, κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ· τουτέστι, δι' ἑαυτοῦ. Οὐκ ἄλλῳ τοῦτο ἐπέταξεν, ἀλλὰ αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ καὶ τοῦτον κἀκεῖνον χωνεύσας, ἕνα ἀνήνεγκε θαυμαστὸν, αὐτὸς τοῦτο πρῶτον γενόμενος· ὅπερ τῆς προτέρας κτίσεώς ἐστι μεῖζον (Nu pentru ca să-l facă pe unul ca celălalt, a anulat El Legea, ci ca să-i zidească pe cei doi. Și bine a folosit pretutindeni cuvântul „să zidească" și nu a spus „să transforme", pentru a arăta rezultatul lucrării Sale, precum și pentru că deși zidirea este vizibilă, însă, ea nu este mai puțin adevărată decât aceea, adică decât prima zidire a lumii, și deoarece nu trebuie să fim necredincioși, așadar, din pricina lucrurilor fizice. „Pentru ca pe cei doi", spune, „să-i zidească" în Sine, adică prin Sine, nu a poruncit ca unul să devină celălalt, ci El prin Sine, după ce și pe unul și pe celălalt i-a topit, a scos un lucru minunat, Cel ce a devenit mai întâi acest lucru; care întocmai lucru este mai mare decât zidirea cea mai dinainte).

20 Ca unul care trăiește existențial învățătura lui Iisus Hristos. Prin urmare, nu este vorba despre absolventul unei Facultăți de Teologie și deținătorul unei diplome, ci de omul cu viață duhovnicească, având experierea harismelor Sfântului Duh (n. trad.).

poate să transmită cunoașterea teologică într-un mod deosebit, adică în cadrul legăturii personale pe care el o cultivă cu cel pe care îl educă, cunoaștere adaptată la subiectivitatea lui specială[21].

Legătura dinamică ce se dezvoltă între tânăr și pedagog nu conduce la însușirea experienței pedagogului, ci la crearea unei noi experiențe între cel ce este educat și Dumnezeu.

Totuși, problema care rezultă este legătura subiectivă dintre *pedagog* și *cel ce este educat,* care legătură, deși poate să existe într-o societate umană individualizată, nu se observă în trupul Bisericii. Pedagogul nu se deosebește de cel pe care îl educă după conținutul bunului pedagogic, care este Hristos, din moment ce atât pedagogul, [adică cel ce oferă educația], cât și cel ce este educat sunt *unul* în Hristos. Desigur, această unitate se datorează faptului că Hristos devine, după desăvârșire, *Unul* cu toți oamenii și prin El sunt anulate discriminările de orice fel, rasiale, etnice și sociale, care sunt însușiri ale realității sensibile și materiale[22]. Cu toate acestea, însuși pedagogul, [adică cel ce educă], este, în același timp, și cel ce este educat în Hristos, după cum și tânărul care este educat. Diferența celui ce educă față de cel ce este educat și dezvoltarea unei relații subiective din perspectiva însușirii de către tânărul care este educat a imboldurilor pedagogice și a predispozițiilor pedagogului[23] pot să se dezvolte doar între teologul-pedagog și tânărul necreștin care este educat. Dar și în acest caz, actul pedagogic, adică felul în care consideră teologul legătura lui cu Dumnezeu, altfel spus, experiența pedagogului, nu pot să fie transferate tânărului, fiindcă acestea sunt transformate și se schimbă în funcție de legătura pe care tânărul o creează cu bunul pedagogic, care este Dumnezeu.

Legătura dinamică ce se dezvoltă între tânăr și pedagog nu conduce la însușirea experienței pedagogului, ci la crearea unei noi experiențe între cel ce este educat și Dumnezeu[24]. Acest lucru se observă cu claritate în legătura pedagogică dintre Platon și Socrate, în care primul a acceptat și a asimilat în mod creativ conținutul spiritual al lui Socrate, fără

21 ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ, Φιλοσοφία καί Παιδεία, p. 89.

22 Vezi ΑΓ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Εἰς Καισάριον τὸν ἀδελφὸ του (Λόγος Ζ΄) [Sfântul Grigorie Teologul, Către Cezar fratele lui (Cuvântul al VII-lea)], 23, în PG 35, 785C: τοῦτο ἡμῖν ὁ ἐνανθρωπήσας δι' ἡμᾶς καὶ πτωχεύσας Θεός, ἵνα ἀναστήσῃ τὴν σάρκα καὶ ἀνασώσηται τὴν εἰκόνα καὶ ἀναπλάσῃ τὸν ἄνθρωπον, ἵνα γενώμεθα οἱ πάντες ἓν ἐν Χριστῷ, γενομένῳ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν ἡμῖν τελείως ὅσαπέρ ἐστιν αὐτός, ἵνα μηκέτι ὦμεν ἄρρεν καὶ θῆλυ, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος, τὰ τῆς σαρκὸς γνωρίσματα, μόνον δὲ φέρωμεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τὸν θεῖον χαρακτῆρα, παρ' οὗ καὶ εἰς ὃν γεγόναμεν, τοσοῦτον ἀπ' αὐτοῦ μορφωθέντες καὶ τυπωθέντες ὥστε καὶ ἀπὸ μόνου γινώσκεσθαι (Acest lucru ni-l dorește Dumnezeu, Cel ce pentru noi S-a întrupat și a sărăcit, pentru ca să învie El trupul și să resalveze chipul și să-l rezidească pe om, pentru ca toți să devenim unul în Hristos, adică un singur trup, Care a devenit în mod desăvârșit toate în noi toți, câte exact El este, pentru ca să nu mai fim bărbat și femeie, barbar, scit, rob, liber, care sunt însușiri ale trupului, ci să purtăm în noi însine caracterul dumnezeiesc, de la care și în care noi am devenit atât de formați și de imprimați de către El, încât și doar din acest lucru să ne cunoaștem).

23 Adică ale celui ce este educator, învățător (n. trad.).

24 ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ, Φιλοσοφία καί Παιδεία, p. 91 ș.u.

să distingă cineva unde termină Socrate și unde începe Platon. În cazul teologului, însă, conținutul duhovnicesc este identic cu teologul însuși, adică cu teologia și învățătura Bisericii. De aceea, teologul nu se distinge după numele său, astfel încât să dezvolte el însuși o anumită legătură cu un tânăr, ci se distinge faptul dacă este un teolog *bun* sau *rău,* având-se ca criteriu de evaluare tradiția Bisericii. Cu alte cuvinte, asimilarea creatoare a conținutului duhovnicesc, care asimilare, în cazul lui Platon și al lui Socrate, nu îngăduie distingerea clară dintre pedagog-dascăl și cel ce este educat-ucenic, este alta în cazul teologului și a ucenicului său, pentru că această asimilare este între ucenic și Dumnezeu, lăsându-l la margine pe teologul-pedagog. Din această perspectivă se înțelege interzicerea lui Iisus Hristos adresată ucenicilor Săi de a nu se numi dascăli și învățători, de vreme ce înrudirea duhovnicească dintre dascăl și ucenic nu se referă la legătura dintre teolog și ucenic, ci la legătura dintre Dumnezeu și ucenic. Atât teologul, cât și ucenicul se află în aceeași poziție față de Dumnezeu și au aceeași legătură cu Dumnezeu, ca frați în Hristos și rude ale Sale[25]. Altfel spus, locul teologului-pedagog îl ia Hristos Însuși, Care este, în același timp, și bunul pedagogic, în timp ce poziția tânărului sau a celui ce este educat o ocupă atât ucenicul, cât și teologul. Adică, Iisus Hristos este Cel ce oferă și Cel ce este oferit ucenicului.

În această legătură dintre Dumnezeu, pe de o parte, și teolog și ucenic, pe de altă parte, actul pedagogic, ca o *comuniune duhovnicească* aparte, în care pedagogul va trebui, înainte de toate, să fie roditor sufletește, adică să aibă el însuși experierea cu adevărat a Ființei, care este, după Platon, Binele[26], primește o formă diferită. Nu este suficient ca pedagogul să devină participant și purtător al Adevărului și, în continuare, să transfuzeze tânărului această experiență duhovnicească. Sfântul Vasile cel Mare, referindu-se la caracteristicile pedagogului, nu se limitează doar la cunoașterea și experierea Binelui cu adevărat și la trăirea valorilor perene, ci semnalează și modul de aflare a acestui Adevăr. Din acest motiv, el extinde cunoașterea și la experiența care se dobândește prin preocuparea de multe lucruri în această lume de aici, pentru o lungă perioadă de timp. Astfel, el se referă la el însuși și la experiența destul de mare, pe care a avut-o atât din viața cotidiană, cât și din viața cea după Dumnezeu, astfel că el, cunoscând foarte bine lucrurile umane, poate deja să indice celor mai tineri o cale mult mai sigură în cadrul vieții[27]. În felul acesta, rodirea sufletească a pedagogului, care rodire este necesară în lucrarea pedagogică, nu constă în căutarea lucrului desăvârșit la un nivel ideatic, cum se petrece cu filosofia, ci în cadrul realității istorice, fără, totuși, ca acest lucru să se identifice cu firea cea schimbătoare și nestatornică a lucrurilor. Așa, prin urmare, pedagogul-teolog nu este un simplu dascăl, un purtător pasiv al cunoașterii științifico-religioase, ci ca *creatură* și, în același timp, *creator,* ca un *copil* și,

25 Matei XII, 49; vezi și ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ, Φιλοσοφία καί Παιδεία, p. 100.

26 ΠΛΑΤΩΝΟΣ, Πολιτεία Ζ', 518CD.

27 ΑΓ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ,Ὁμιλία πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων (Sfântul Vasile de Cezareea, *Omilia către tineri, cum ar putea ei să întrebuințeze cu folos cuvintele elinești*), 1, în PG 31, 564C: Τό τε γὰρ ἡλικίας οὕτως ἔχειν, καὶ τὸ διὰ πολλῶν ἤδη γεγυμνάσθαι πραγμάτων, καὶ μὴν καὶ τὸ τῆς πάντα παιδευούσης ἐπ' ἄμφω μεταβολῆς ἱκανῶς μετασχεῖν, ἔμπειρόν με εἶναι τῶν ἀνθρωπίνων πεποίηκεν, ὥστε τοῖς ἄρτι καθισταμένοις τὸν βίον ἔχειν ὥσπερ ὁδοῦ τὴν ἀσφαλεστάτην ὑποδεικνύναι (Căci și faptul de a avea acum o vârstă, și faptul de a mă fi exersat deja cu multe lucruri, și desigur și faptul de a fi luat parte satisfăcător și la una și la cealaltă transformare [a vieții] care educă pe oricine, m-au făcut experimentat să cunosc lucrurile umane, astfel încât să pot indica întocmai calea cea mai sigură celor care abia acum intră în viață).

concomitent, *tată,* din moment ce este născut sufletește și naște sufletul celui tânăr, el îl conduce în continuare pe cel tânăr care este educat la crearea duhovnicească, adică la (re)crearea cea în Hristos.

În legătura dintre pedagog și cel ce este educat, între dascăl și ucenic, ultimul nu este întâmpinat cu pasivitate de către Sfântul Vasile cel Mare. Ucenicul va trebui să fie caracterizat de *discernământ,* cât privește ceea ce este folositor și ceea ce este nefolositor. Lipsa de discernământ a unui ucenic îl face pe acesta fie *suficient lui însuși,* altfel spus, care singur își alege ceea ce este drept și, din acest motiv, nu are nevoie de tutelă, adică de pedagog, fie *nefolositor,* cu alte cuvinte, care nu poate să aleagă ceea ce este folositor și ceea ce este nefolositor, nici pe pedagogul care să-i indice calea cea dreaptă în viață[28]. În acest mod, copilul nu este considerat de către Sfântul Vasile cel Mare ca fiind ceva neutru, inert și pasiv, ca ceva ce este gata să ia forma pe care o va dori-o dascălul, ci ca ceva ce deține primul loc și joacă rolul principal în dezvoltarea lui educațională. Copilul însuși își alege pedagogul, deplasând greutatea educației de la dascăl la copil. Nu copilul se mișcă spre bunurile duhovnicești, ci bunurile spre copil, conform experienței și nevoilor sale, de vreme ce copilul îl alege pe pedagogul care îi va indica bunul pedagogic[29]. În felul acesta este subliniat de către Sfântul Vasile cel Mare caracterul educației care îl pune în centru pe copil, atribuindu-i dascălului un rol important, dar pe un loc secund, care rol constă în transmiterea bună și desăvârșită pe cât este posibil a bunului pedagogic.

Drept criteriu prim și fundamental al alegerii pedagogului de către ucenic este *nădejdea* unei vieți mai bune[30]. Căutarea, firește, a unei alte vieți nu este rezultatul unei gândiri filosofice sau al unei curiozități academice, ci se naște din experierea deșertăciunii acestei vieți și a instabilității lucrurilor[31]. De aceea, Sfântul Vasile cel Mare nu îi îndeamnă pe tineri să cugete despre viață, ci să conștientizeze valoarea bunurilor acestei vieți de aici, care bunuri, însă, conduc la o viață mai bună decât pe cea pe care deja o trăim. Așa sunt alese acele bunuri care dau o perspectivă de dezvoltare și de viață care depășește limitele strâmte ale acestei lumi și avansează spre ceea ce este veșnic și nestricăcios. Orice lucru care reprezintă *umbră și vis a adevăratelor* lucruri, care îl izolează pe om în lumea de aici, va trebui să fie interzis[32]. Această nădejde pentru viața cea nouă și mai bună poate teologul într-adevăr să o ofere doar dacă el însuși are această experiență. Așadar, un criteriu necesar de căutare a teologului-pedagog este experi-

28 *Ibidem*, 565A.

29 Vezi ibidem, 2, în PG 31, 565AB.

30 Ibidem, 565B.

31 Idem, Ὁμιλία εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν (Omilie la începutul Paremiilor), în PG 31, 417BC.

32 Idem, Πρὸς τοὺς νέους (Omilia către tineri), 2, în PG 31, 565C.

erea pe care o deține, astfel încât să discearnă lucrurile importante ale vieții și, prin urmare, statornice și permanente, față de cele neimportante și trecătoare, care sunt, de cele mai multe ori, și distrugătoare.

Această experiență o dobândește pedagogul prin intermediul *înțelepciunii dumnezeiești,* care înțelepciune este *știința lucrurilor dumnezeiești, dar și omenești și a cauzelor în sine*[33]. Adică, cel ce teologhisește cu succes, cunoaște înțelepciunea lui Dumnezeu, după cum, de asemenea, și cel ce Îl percepe pe Dumnezeu prin intermediul creației lumii, cunoaște, la fel, înțelepciunea lui Dumnezeu, Care este cauza celor ce sunt zidite[34].

Experiența unei alte vieți mai bune decât cea pe care o are omul în interiorul lumii, poate să o aibă teologul și prin intermediul *înțelepciunii umane,* care, însă, funcționează sub premise. Prima premisă a acestei înțelepciuni este *curățirea* sufletului celor care urmează să fie preocupați de înțelepciunea cea adevărată. Acest lucru se realizează mai ales prin *frica* cea care paralizează sufletul de acțiunile de autonomizare și de reacție contra lui Dumnezeu. Posibilitatea privării de bunurile veșnice și de viața cea adevărată, a căror umbră sunt bunurile și viața acestei lumi, precum și a izolării de sine în vremelnicia și, prin consecință, în neexistența răutății și a falsității, care înseamnă în neexistența faptului de a fi, îl înfricoșează pe om, iar în fața morții îl imobilizează spre fapte profanatoare și rele[35]. De aceea și psalmistul menționează în mod caracteristic: *Începutul înțelepciunii este frica de Domnul; înțelegere bună este tuturor celor ce o fac pe ea*[36]. Curățirea sufletului se realizează și prin educația lumească. Deoarece, însă, acest mod este de cele mai multe ori dureros, din moment ce se cere trudă și jertfe, ca cineva să se pregătească în mod corespunzător pentru cunoașterea lui Dumnezeu, [atunci] nemulțumește și se abandonează primirea învățăturii, iar din cauza ignoranței cât privește rezultatul strădaniilor sale, [persoana respectivă] rămâne în boala neștiinței de carte. De altfel, mulți, impresionați fiind de cunoștințele lucrurilor umane și de cuvintele meșteșugite, ignoră educația cuvintelor dumnezeiești și se izolează în falsitatea literaturii, a dialecticii și a sofismului[37]. Din acest motiv, condiția impetuoasă și necesară de discernere a rezultatelor pozitive ale *educației folositoare* este *prudența*[38], *prin care deve-*

33 *Idem,* Ὁμιλία εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν (*Omilie la începutul Paremiilor*), în PG 31, 389C: ἐπιστήμη θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ τῶν τούτοις αἰτιῶν.

34 *Ibidem,* 389D–392B.

35 *Ibidem,* 393B–396A.

36 Psalm CX, 10: ἀρχὴ σοφίας φόβος κυρίου, σύνεσις ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν.

37 ΑΓ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, Ὁμιλία εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν (Sfântul Vasile de Cezareea, *Omilie la începutul Paremiilor*), 5–6, în PG 31, 396A–397B.

38 Termenul grecesc φρόνησις are mai multe sensuri: chibzuială, prevedere, precauție, înțelepciune, dar și gândire înțeleaptă sau înțelepciune practică. Dintre toate sensurile acestui termen l-am redat pe cel de prudență, având în vedere alegerea acestui sens de către chiar autorul studiului în abstractul său, făcut în limba engleză și așezat la începutul textului (n. trad.).

nim noi, oamenii, buni cunoscători ai celor bune și ai celor rele și ai celor neutre[39].

Adică, omul prudent[40] își recunoaște interesul său fie cât privește intențiile rele ale aproapelui său, păzindu-se pe sine, fie cât privește distingerea faptei bune de cea rea, alegând pe cea folositoare. În primul caz, se ascunde un fel de intenție rea, deoarece alegând el folosul său personal, poate să-i înșele pe oamenii cei drepți și integri în caracterul lor. În cel de al doilea caz, însă, își acoperă realmente interesul său, de vreme ce el alege lucrurile utile și folositoare ale vieții, care sunt statornice și sprijină pe ele calea vieții sale[41].

...cel ce teologhisește cu succes, cunoaște înțelepciunea lui Dumnezeu, după cum, și cel ce Îl percepe pe Dumnezeu prin intermediul creației lumii, cunoaște, la fel, înțelepciunea lui Dumnezeu, Care este cauza celor ce sunt zidite.

Pe baza celor mai de sus, este clară observația principială a Sfântului Vasile cel Mare referitoare la experiența teologului-dascăl, pe care este chemat să o transmită ucenicului și care constă în buna cunoaștere atât a binelui și a adevărului care există, cât și a lucrurilor umane și a condițiilor vieții lumești. Pedagogul-teolog va trebui să fie caracterizat: a) de *prudență,* care distinge existența de non-existență, adevărul de falsitate, binele de rău și corectitudinea de greșeală, fără să unelteasică împotriva semenului său; b) de *educație,* care conduce la cunoașterea bunurilor perene și nestricăcioase, fără să se izoleze în frumusețea realității zidite celei schimbătoare și nestatornice; și c) de *frica* izolării de izvorul său existențial, care este Dumnezeu, și de comuniunea umană, prin gândirea sa individualisto-centrică și dispoziția sa concentrată doar pe interes. Această experiere a lui Dumnezeu o transmite [pedagogul-teolog] tânărului în cadrul comunității bisericești, în care cel ce este educat se angajează în mod creator și este renăscut în Hristos, pentru a deveni în plus ucenic al lui Iisus Hristos, adică al singurului Dascăl și Învățător. În felul acesta, teologul contribuie la transcenderea rolului mecanicist al educației contemporane, depășind bipolaritatea antropologică beneficiar (cadru didactic) – utilizator (ucenic), și ajută la crearea oamenilor *educați* în libertate, care caută faptul *de a trăi bine* (εὖ ζῆν) ca *a trăi după adevăr* (κατ᾽ ἀλήθειαν ζῆν)[42], ceea ce nu este nimic altceva, conform Sfântului Iustin [Martirul și Filosoful], decât *faptul de a percepe firea lucrurilor*[43].

39 ΑΓ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, op. cit., 6, în PG 31, 397C: ἡ φρόνηση, καθ᾽ ἣν ἐπιστήμονες γινόμεθα ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ οὐδετέρων οἱ ἄνθρωποι.

40 Adică omul cuminte, precaut, cu judecată înțeleaptă (n. trad.).

41 ΑΓ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, op. cit., 6, în PG 31, 397C–401.

42 Vezi Θ. ΖΙΑΚΑ, «Σύγχρονος Μηδενισμός και παιδεία».

43 ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ, Ἀπολογία 13 (Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, Apologia 13), 1–2, în PG 6, 1600D: ἀπό τοῦ κατανοῆσαι τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν.